

Juraj BALIĆ, Lovorka ČORALIĆ, Filip NOVOSEL (priređivači), *Gradivo za povijest istočnoga Jadrana u ranom novom vijeku, svezak I. Spisi zadarskoga bilježnika Antonija Calogere (1768. – 1770.)*, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb, 2014., 519 str.

Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti njeguje dugu tradiciju objavljivanja notarskih spisa (*Monumenta Ragusina, Monumenta Traguriensia, Monumenta Catarensia*) poglavito vezanih za srednjovjekovno razdoblje. Pomak istraživačkoga interesa sa srednjovjekovnoga na nedovoljno zastupljeno ranonovovjekovno razdoblje hvalevrijedan je doprinos priređivača Jurja Balića, Lovorke Čoralić i Filipa Novosela. Predstavljanjem spisa notara Antonija Calogere (1768. – 1770.) nastavljen je angažman oko objavljivanja građe zadarskih notara koji je do tada bio usmjeren na srednjovjekovne zadarske bilježnike.

Objavljena monografija nastala je u sklopu projekta *Hrvatski istočnojadranski prostor i Mletačka Republika u ranom novom vijeku* te u suradnji s Odsjekom za povijesne znanosti Zavoda za povijesne i društvene znanosti HAZU u Zagrebu kao dio nakladničkog niza *Monumenta spectantia historiam Slavorum meridionalium*. Na početku monografije nalaze se „Uvodne napomene“ (5 – 29) na hrvatskom, engleskom i talijanskom jeziku u kojima priređivači donose biografske podatke bilježnika Antonija Calogere, sadržajni pregled njegovih spisa popraćen grafičkim priložima te napomene o transkripciji. Izvrsno obavljenom poslu prijepisa bilježničkih spisa (31 – 468) prethodi kratka regesta na hrvatskom jeziku koja omogućava jednostavnije snalaženje u obimnoj građi. Svaki dokument označen je rednim brojem i datumom izdavanja, a arhivska signatura zabilježena je sukcesivno s tekstom dokumenta. Na kraju knjige nalaze se „Kazalo osobnih imena“ (461 – 498), „Kazalo mjesta“ (499 – 503) i „Kazalo stvari“ (505 – 512) koja su izradili Juraj Balić, Maja Katušić i Filip Novosel. Kazala prate naznačene brojeve dokumenata čime je uvelike olakšana upotreba tiskane građe. Iza kazala slijede odabrani prilozi (513 – 517) i sadržaj (519).

Iz izvornika koji je pohranjen u Državnom arhivu u Zadru obrađena su prva dva protokola (*Atti*) iz prvoga svežnja (*busta*), odnosno 335 privatnopravnih dokumenata koji obuhvaćaju razdoblje od 2. veljače 1768. do 11. lipnja 1770. godine. Prema kvantitativnoj analizi priređivača, u prvom protokolu Calogerinih spisa (1768. – 1769.) sadržajno su najbrojniji dokumenti o punomoći (36,22 %), kupoprodajama (16,76 %) i mirazima (14,05 %). I u drugome protokolu (1769. – 1770.) dokumenti o punomoći (36,00 %) i kupoprodajama (25,33 %) čine pretežni dio bilježničkih spisa, dočim su ugovori o mirazima (8,67 %) ustupili mjesto novčanome poslovanju (17,33 %). U oba protokola najmanji udio

dokumenata odnosi se na darovnice, sporazume o najmu ili zakupu nekretnina te na kategoriju sporazuma u kojima je najčešće riječ o nagodbama vezanima za obiteljsku imovinu.

Sklapanje najučestalije vrste ugovora o punomoći motivirano je privatnopravnim poslovima (novčano, kreditno i trgovačko poslovanje) i sporovima (podjela nasljedstva, zaštita imovine, dužništvo) u kojima se od opunomoćenika traži pravno zastupništvo pred gradskim vlastima i nadležnim magistraturama. Često su za opunomoćenike imenovani članovi uže obitelji (sinovi i braća) te bliski obiteljski prijatelji različitih zanimanja (trgovci, brodovlasnici, duhovne osobe, časnici i vojnici). Punomoć je katkada bila dodjeljivana i profesionalnim pravobraniteljima u Mletcima koji su ponegdje pridodani kao dodatni (zamjenski) opunomoćenici.

Dokumente o punomoći po brojnosti slijede kupoprodajni ugovori koji svjedoče o prometu nekretnina i njihovoj vrijednosti na zadarskome području. Kao objekt prodaje zastupljene su razne zemljišne čestice, vinogradi, maslinici, pašnjaci, kuće i dućani, odnosno poslovni prostori. Uglavljeni iznos njihove vrijednosti u većini je slučajeva isplaćen prilikom sklapanja kupoprodajnog ugovora. Kupoprodajni ugovori nerijetko su praćeni ugovorima o najmu u kojima dotadašnji vlasnik nekretnine preuzima ulogu zakupca.

Za razliku od kupoprodajnih ugovora koji svjedoče o vrijednostima nepokretne imovine, ugovori o mirazu pružaju informacije o cijenama pokretnina (odjeća, tkanine, posuđe, zlatnina, srebrnina). Izneseni podatci korisni su za proučavanje razine materijalne kulture i životnoga standarda različitih društvenih slojeva zadarskoga područja. Usporedno s opadanjem broja miraza, u drugome protokolu zabilježen je porast postotnoga udjela novčanoga poslovanja koje je uglavnom vezano uz pozajmljivanje novaca, ponekad uz kamatnu naknadu. Osiguranje naplate vršeno je putem institucije jamca i hipoteke, a dužnička potraživanja nerijetko su isplaćivana u predmetima ekvivalentnima visini duga.

Kao što ističu priređivači u „Uvodnim napomenama“, u spisima notara Antonija Calogere zastupljeni su svi društveni slojevi zadarskoga područja, različitih zanimanja, zvanja i porijekla. Posebno su vrijedni dokumenti koji svjedoče o materijalnim mogućnostima nižih društvenih slojeva, kao i o društveno-ekonomskim aktivnostima stranaca. Naposljetku, svaki pojedinačni dokument, kao i njegovi akteri sadržani u notarskom svesku Antonija Calogere dragocjen su prinos upoznavanju svakodnevlja, gospodarskoga i demografskoga života zadarskoga stanovništva u drugoj polovici 18. stoljeća.

Bez obzira na to što je riječ o primarno povijesnome materijalu, notarski spisi Antonija Calogere od neprocjenjive su važnosti i za znanstvenike drugih struka

poput arheologa, pravnika, demografa, povjesničara umjetnosti i lingvista. Prezentirani materijal pruža razne mogućnosti za toponomastička i onomastička istraživanja, kao i lingvističku obradu ranonovovjekovnog talijanskog jezika na istočnojadranskoj obali. Zahvaljujući stručnoj obradi priređivača vrijedna arhivska građa ovim je putem postala dostupna širim znanstvenim krugovima. Objavlivanje ranonovovjekovnih arhivskih izvora od kojih objavljena monografija predstavlja tek prvu u seriji najavljenih izdanja, pažnje je vrijedan i pohvalan projekt koji će nesumnjivo naići na široku recepciju akademske zajednice.

Ruža Radoš